

Leren over geweld uit naam van de familie-eer

Terugblik op tien jaar Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie: 2008-2018

Cahiers Politiestudies
Jaargang 2019-2, nr. 51
p. 75-86
© Gompel&Svacina
ISBN 978-94-6371-122-7

Janine Janssen¹, Willem Timmer², Wilfred Janmaat³, Peter Nelles⁴, Willem Keijzer⁵, Hans Bentvelzen⁶, Mart Rasenberg⁷ en Mark Westerlaken⁸

1. Inleiding

Van geweld uit naam van eer is vaak geroepen dat het in Nederland niet echt een probleem zou zijn. Het zou niet alleen wat betreft achtergrond, maar ook wat betreft frequentie een exotisch verschijnsel zijn (Janssen, 2017). Toch neemt de politie geweld in naam van de familie-eer frequent waar: elk jaar komen duizenden zaken bij de nationale politie in beeld. Inmiddels bestaat het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld (LEC EGG) van de nationale politie inmiddels al weer tien jaar. In deze bijdrage staat de vraag centraal wat wij in de afgelopen jaren hebben opgestoken over dit fenomeen. In de eerste paragraaf doen wij eerst kort uit de doeken wat in Nederland verstaan wordt onder geweld uit naam van eer en hoe de aandacht hiervoor bij de politie gestalte heeft gekregen. Vervolgens vragen wij ons af wat we de afgelopen tien jaar hebben zien veranderen en wat we daarvan geleerd hebben. Op basis van die

¹ Dr. Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie en lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool.

² Commissaris Willem Timmer is hoofd van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

³ Inspecteur Wilfred Janmaat is coördinator en materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

⁴ Inspecteur Peter Nelles is coördinator en materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

⁵ Inspecteur Willem Keijzer is materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

⁶ Inspecteur Hans Bentvelzen is materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

⁷ Inspecteur Mart Rasenberg is materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

⁸ Inspecteur Mark Westerlaken is materiedeskundige bij het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie.

analyse proberen wij aan het slot van dit betoog de centrale vraag te beantwoorden en wagen wij ons tevens aan een blik in de (nabije) toekomst.

2. Hoe het allemaal begon

2.1 Wat is geweld uit naam van eer?

In Nederland zijn twee begrippen in zwang geraakt: ‘eerwraak’ en ‘eengerelateerd geweld’. Eerwraak is een zuiverings- of reinigingsritueel waarbij een smet op de familie-eer in een geformaliseerde en dramatische vorm wordt verwijderd. Volgens sommige deskundigen dient dit ritueel aan een aantal absolute kenmerken te voldoen: er moet sprake zijn van fysieke aantasting van de eer – bijvoorbeeld het verlies van maagdelijkheid – en die fysieke bevlekking moet publiek bekend zijn, de schuldige aan het eerverlies moet per se gedood worden, de dader is een familielid of handelt in opdracht van de familie en de eerwraak is gepland (Nauta & Werdmölder 2002). Andere deskundigen zijn minder absoluut: soms is een meisje weliswaar nog maagd, maar wordt er zo sterk over haar geroddeld, dat de familie-eer alsnog als aangetast wordt beschouwd. Ook kan geweld uit naam van eer de kop opsteken terwijl nog niet de hele gemeenschap op de hoogte is van de eerschending, maar een familielid zelf ervan doordrongen is dat de eer is aangetast en er nu gehandeld moet worden. Verder komt het voor dat een slachtoffer een moordaanslag overleeft en het verder bij een poging tot eerwraak blijft. Vaak is de dader geen familielid, maar richt bijvoorbeeld de familie van een meisje het dodelijke geweld op haar vriend. Daarnaast komt het voor dat een man zijn vrouw doodt bij betrapting op overspel zonder dat daar verder uitvoerige planning aan vooraf gaat (Van Eck, 2001; Van Eck, 2003).

Maar uit de politiecijfers – waarover laten meer – blijkt dat lang niet elke eerzaak een dodelijke afloop kent. Het kan ook gaan om bedreiging of mishandeling of andere vormen van geweld. Om die reden wordt gesproken over eengerelateerd geweld en uit de politiecijfers blijkt om wat voor soort gedragingen het dan ging (bijvoorbeeld moord of doodslag). Hoewel opvattingen over geschonden eer en het vermeende recht om in het kader van eerherstel voor eigen rechter te spelen over de hele wereld en in tal van sociale domeinen voorkomt – denk bij dat laatste maar eens aan de wereld van georganiseerde misdaad en de sport – richt het Nederlandse overheidsbeleid zich met name op eerzaken in de context van de familie en gericht op zeden. In dit verband kan gedacht worden aan problemen rond partnerkeuze, het aangaan van buitenechtelijke relaties, het krijgen van buitenechtelijke kinderen, het aanvragen van een echtscheiding en verzet tegen in de familie geldende regels of opvattingen, bijvoorbeeld op religieus vlak. Of het eergevoel in geding was vanwege een buitenechtelijke zwangerschap of relatie kan overigens niet uit de politiecijfers worden afgeleid.

Dergelijke eerconflicten overstijgen de *nuclear family* en vinden plaats in grotere groepsverbanden, zoals dat van de *extended family*. Vanwege een aantal dramatische zaken met dodelijke afloop, die veel media-aandacht hebben gehad, is er in Nederland in het nieuwe millennium bij de aanpak van eengerelateerd geweld wel van uit gegaan dat vooral geïnvesteerd zou moeten worden op groepen met een migratieachtergrond, waarvan al bekend was dat er op eergebied problemen bestonden. In Nederland gaat het dan vooral om migrantengroepen die van oorsprong uit Noord-Afrika en het Midden-Oosten komen (Ferwerda & Van Leiden, 2005; Janssen 2017; LEC EGG, 2018).

2.2 Van pilot naar het LEC EGG

Naar aanleiding van concrete casuïstiek en vragen in de politiek is na een uitvoerige voorbereiding (zie Janssen, 2008, 2017) bij de politie het spits afgebeten met een pilot-project dat omstreeks 2003 van start ging. Na afloop van de pilot is het LEC EGG in het leven geroepen, dat formeel sinds 2008 bestaat. Dit centrum heeft vijf taken: het behandelen van complexe zaken waarbij eer vermoedelijk een rol speelt, wetenschappelijk onderzoek doen naar methoden voor de politie om dit soort geweld aan te pakken en de achtergronden ervan, verspreiding van kennis over het onderwerp, bijvoorbeeld door het maken van lesmateriaal voor het (politie)onderwijs (Janssen, 2008, 2011, 2013, 2017) en het opbouwen en onderhouden van netwerken in migrantengemeenschappen. Het LEC EGG heeft een methode voor de herkenning en aanpak van eergerelateerd geweld ontwikkeld die als de standaardaanpak geldt voor gewelddadige eerzaken binnen de Nederlandse politie (Janssen, 2008).

De methode bestaat uit drie stappen: ten eerste de herkenning van zaken waarbij eergevoel wellicht een rol speelt bij (dreigend) geweld door middel van 'rode vlaggen'. Sommige vlaggen hebben te maken met aanleidingen tot conflicten (provocaties, bedreigingen, en dergelijke), andere met (veronderstelde) gevolgen van eerherstel (bijvoorbeeld moord, doodslag, suïcide, maar ook vermissingen) en tot slot zijn er rode vlaggen die verwijzen naar sociale achtergronden en culturele codes waaruit is af te leiden in welke mate individuen afhankelijk zijn van hun gemeenschap. Deze rode vlaggen zijn uitgewerkt in wat in politiejargon 'een elektronische zoekslag' heet, waarmee politieke informatiesystemen dagelijks worden doorzocht. Dit elektronische sleepnet haalt zaken boven waarbij vragen leven over eer als motief. Voor die zaken wordt in stap twee een 'checklist' ingevuld, dat wil zeggen een itemlijst met open vragen, waarmee informatie over sociale achtergronden van betrokkenen wordt verzameld.⁹ Op basis van alle verzamelde gegevens schakelt het LEC EGG eventueel een externe deskundige in, bijvoorbeeld een (cultureel) antropoloog of een arabist. De derde stap is het maken van een plan van aanpak.

De eerste twee stappen – vroegherkenning en het informatie verzamelen met de checklist – worden door de lokale eenheden uitgevoerd. Dat geldt ook voor de Immigratie- en Naturalisatie Dienst (IND) en de gespecialiseerde opvang. Bij het maken van een analyse en een plan van aanpak en de inzet van deskundigen kan vervolgens een beroep worden gedaan op ondersteuning van het LEC EGG (Janssen, 2017). Elk jaar komen bij de politie tussen de 1500 en 3000 zaken binnen, waarbij rekening gehouden wordt met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld en die conform de hier beschreven drie stappen wordt aangepakt. Circa 450 tot 500 van die zaken worden voorgelegd aan het LEC EGG. De operationele leiding van de behandeling van de zaken blijft altijd bij de lokale eenheid.

⁹ Deze kan geraadpleegd worden via: <https://www.politie.nl/themas/eergerelateerd-geweld-voor-professionals.html>

3. Wat hebben we geleerd?

3.1 Geweld uit naam van eer is geen exotisch verschijnsel: ernst en frequentie

Bij familie-er gaat het vaak om kwesties als het kiezen van een partner, het veroordelen van seksualiteit en zwangerschappen buiten het huwelijk en problemen bij het verbreken van relaties. Zodra de goede naam van de familie in het geding komt, hoeft er niet per se sprake te zijn van geweld. Maar als geweld een rol speelt, dan kan dat op verschillende ingrijpende manieren gebeuren: bijvoorbeeld door bedreiging, mishandeling, moord of een doodslag. Verder zijn voorbeelden van zelfdoding bekend. Ook kan een verstoting plaatsvinden, dat is het sociaal dood verklaren, waarna een reactie kan zijn dat de verstotene zelf geen contact en toenadering meer tot de familie zoekt (Janssen, 2017).

Zoals gezegd komen jaarlijks bij de politie tussen de 2500 en 3000 zaken binnen, waarbij rekening gehouden wordt met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld. Circa 450 tot 500 van die zaken zijn dermate complex dat een beroep wordt gedaan op het LEC EGG. Van die complexe zaken is bekend dat jaarlijks tussen de één en drie procent een dodelijke afloop kent (moord, doodslag of zelfdoding). Het merendeel van die complexe zaken zijn bedreigingen. Daaronder vallen ook zaken waarbij de feitelijke bedreiging nog niet is uitgesproken, maar waarvan de betrokkene zeer angstig is voor het bekend worden van een eerschending. Daarbij valt te denken aan het bekend worden van een buitenhuwelijkse relatie of van seksueel contact voor het huwelijk; door de politie wordt in dergelijke gevallen onderzocht hoe reëel die angst voor geweld is. Hoewel eerge relateerd geweld relatief veel vrouwen raakt, komen ook mannen als (dodelijk) slachtoffer in beeld (Aalst & Johannink, 2007; Thapar-Björkert, 2007; Janssen & Sanberg, 2013; LEC EGG, 2018). In de periode 2011-2016 varieerde het aantal slachtoffers van moord en doodslag tussen zeven en zeventien. Volgens het CBS kwamen in 2015 120 mensen door moord of doodslag om het leven. Het LEC EGG kreeg in dat jaar negen van dergelijke zaken binnen (Janssen, 2017).

3.2 Steeds meer fenomenen worden met eercodes in verband gebracht

In de loop der jaren is in Nederland een aantal fenomenen met geweld in naam van de familie-er in verband gebracht: besnijdenis van vrouwen (ook wel vrouwelijke genitale verminking genoemd); huwelijksdwang; huwelijkse gevangenschap, achterlating en internationale kinderontvoering. We bespreken ze hier allemaal kort.

Bij besnijdenis van vrouwen gaat het om een ingreep aan de uitwendige vrouwelijke geslachtsorganen. De besnijdenis van vrouwen is niet medisch noodzakelijk, maar wordt uitgevoerd met een beroep op cultuur. Zo wordt bijvoorbeeld in sommige culturen gesteld dat een onbesneden vrouw geen geschikte huwelijkskandidaat is. Volgens stichting Pharos, een expertisecentrum op het gebied van gezondheidsverschillen, wonen in Nederland circa 29.000 vrouwen die een besnijdenis hebben ondergaan. Ongeveer 80 procent van deze vrouwen is afkomstig uit Somalië, Egypte, Ethiopië, Eritrea en de Koerdische autonome regio in Noord-Irak. Deze ingreep kan tal van medische en psychosociale klachten tot gevolg hebben.¹⁰

¹⁰ www.pharos.nl; zie ook: Kool et al., 2005.

Bij huwelijksdwang gaat het om een religieus of wettelijk huwelijk waarbij de (voorbereidende) huwelijks-handelingen tegen de vrije wil van minstens een van de huwelijkskandidaten plaats heeft gevonden en waar onder een bepaalde vorm van dwang mee is ingestemd. Let op: een gedwongen huwelijk is niet hetzelfde als een gearrangeerd huwelijk. Een arrangement kan immers op vrijwillige basis plaats vinden (De Koning & Bartels, 2005; Cornelissens et al., 2009). In Nederland zijn religieuze huwelijken niet rechtsgeldig. Een religieuze plechtigheid dient altijd na de voltrekking van een rechtsgeldig burgerlijk huwelijk plaats te vinden (Rutten et al., 2016). Van huwelijksgevangenschap is sprake wanneer een man of vrouw een huwelijk wil beëindigen en daarvoor niet de benodigde medewerking krijgt van de echtgeno(o)t(e). Het gaat hier om een informeel of een religieus huwelijk dat in het land van herkomst van (een van beide) partners rechtsgeldigheid heeft (Braun, 2012; Musa & Diepenbrock, 2013; Smits van Waesberghe et al., 2014).

Bij achterlating gaat het om vrouwen al dan niet met hun kinderen, maar ook om jongeren (zowel jongens als meisjes), die tegen hun wil en zonder identiteits- en verblijfsdocumenten door hun echtgenoot, vader of beide ouders in het geval van jongeren, in het land van herkomst worden achtergelaten. Achterlating kan samengaan met huwelijksdwang of huwelijksgevangenschap, maar dat is niet noodzakelijk (Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, 2005; Kamerstukken II 2014/15, 32175, 53). Er wordt verder ook wel gesproken over de problematiek van ‘verborgen vrouwen’. Dat begrip is lastig af te bakenen, maar het gaat in feite om vrouwen die door de partner en/of familie gedwongen worden om in isolement te leven. Achterlating of huwelijksdwang kan hiermee samenhangen (Drost et al., 2012, 2015). Van internationale kinderontvoering is sprake als een kind ongeoorloofd naar een ander land wordt overgebracht of daar ongeoorloofd wordt vastgehouden door een ouder. Ongeoorloofd betekent in dit verband in strijd met het gezagsrecht van het land waar het kind zijn gewone verblijfplaats heeft. Als er sprake is van gezamenlijk gezag, dan is er ook sprake van internationale kinderontvoering als de ene ouder zonder toestemming van de andere ouder het kind meeneemt naar het buitenland. Nederland heeft zich aangesloten bij het Haags kinderontvoeringsverdrag en het Europese kinderontvoeringsverdrag. Uitgangspunt van beide verdragen is dat de ontvoerde jeugdige zo snel mogelijk terugkeert naar het land van zijn gewone verblijfplaats en naar de ouder bij wie hij verbleef. Daarvan wordt alleen afgeweken als er ander ernstig gevaar voor de jeugdige ontstaat (Janssen, 2013).

Met aandacht voor steeds meer fenomenen komt ook de vraag om overzicht. In Nederland is de overkoepelende term ‘geweld in afhankelijkheidsrelaties’ (gia) in zwang geraakt, waaronder alle hier genoemde fenomenen worden geplaatst, alsmede eerge-relateerd en huiselijk geweld (Janssen, 2016). Er bestaat verwantschap tussen al deze thema’s aangezien het om geweld gaat tussen bekenden, sterker nog er bestaat zelfs een afhankelijkheidsrelatie tussen dader(s) en slachtoffer(s). In dit praktijk betekent dit dat het LEC EGG met verschillende spelers in de veiligheidszorg rond geweld in afhankelijkheidsrelaties samenwerkt en zelfs het aanspreekpunt is bij de politie voor organisaties zoals het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating.¹¹ Het is goed om alert te zijn op die gemeenschappelijke deler, maar het is net zo belangrijk om oog te hebben voor verschillen. Zo bestaat de neiging om eerge-relateerd geweld als een vorm van huiselijk geweld te zien, hoewel er een essentieel verschil is: eerconflicten

¹¹ <http://www.huwelijksdwangenachterlating.nl/>

zijn groepsconflicten die zich afspelen in de *extended family*. Dat heeft tot gevolg dat instrumentarium dat in de veiligheidszorg is ontwikkeld voor het ingrijpen bij een individuele verdachte – denk in dit verband bijvoorbeeld aan het huisverbod – lastig inzetbaar is in situaties waarin de groep verdachten vele malen groter is (Janssen, 2016, 2017).

3.3 Er komen andere groepen in beeld met andere vragen

Als we het hebben over andere groepen, dan denken wij aan drie soorten groepen: etnische groepen, juridische afgebakende groepen zoals die van asielzoekers en tot slot andersoortige groepen slachtoffers, namelijk die van mensenhandel.

Hoewel geweld uit naam van eer over de hele wereld voorkomt, was in Nederland aanvankelijk vooral aandacht voor eercasuïstiek tegen een Turkse achtergrond. Hierbij speelde een rol dat de eerste publicaties over dit thema vooral over die culturele context gingen. Daardoor ontstond het beeld dat we hier met een ‘Turks’ probleem van doen zouden hebben (Janssen, 2008, 2017). Dat beeld is echter niet terecht. In ongeveer 40% van de bij het LEC EGG onder de aandacht gebrachte casuïstiek gaat het om kwesties in een Turkse of Koerdische context en in ongeveer 20% om zaken met een Marokkaanse of Berberse achtergrond. De laatste jaren komt ook meer casuïstiek in beeld waarbij betrokkenen van Syrische, Irakese of Somalische komaf zijn (LEC EGG, 2018).

Een bijzondere groep waar de laatste jaren veel aandacht voor is, is die van nieuwkomers in Nederland die een beroep doen op de asielpcedure. In de peilperiode 2011-2015 is in de dossiers van het LEC EGG gekeken naar zaken die in verband gebracht kunnen worden met asielzoekerscentra (Janssen & Sanberg, 2017). Dat bleken er 65 te zijn. Van die zaken speelden er zich 44 daadwerkelijk op een asielzoekerscentrum (AZC) af. In de overige gevallen waren de bewoners van een AZC (als slachtoffer, verdachte of in een andere rol) betrokken bij een conflict met een vermoedelijk eermotief dat buiten een AZC plaatsvond. In vier zaken werd een AZC als ‘loket’ gebruikt: iemand met een probleem – bijvoorbeeld een minderjarige jongen die in Nederland op familiebezoek is en op de vlucht slaat als de familie kwaad wordt nadat uitkomt dat hij homoseksueel is – meldt zich bij een AZC met een verzoek om hulp. Deze 65 dossiers maken 3% uit van het totale aantal zaken (N=2414) dat in de periode 2011-2015 bij het LEC EGG onder de aandacht werd gebracht. Het ging in meer dan de helft (n=38) van deze 65 zaken om bedreiging. In 18 dossiers speelde mishandeling een rol. Verder was er onder meer sprake van twee pogingen tot moord of doodslag, een zelfdoding en een verkrachting. Ook werden er twee vermissingen bij het LEC EGG onder de aandacht gebracht. De meeste zaken speelden zich af tegen een Irakese achtergrond (n=18), gevolgd door een Syrische (n=14), Afghaanse (n=11) en Iraanse (n=8) context. Alle 65 aan AZC's gerelateerde eierzaken speelden zich af in de kring van de familie. Bij het merendeel van de zaken gaat het om het kiezen en verlaten van partners, buitenechtelijke relaties en het starten van nieuwe relaties. Er kwamen echter ook vijf zaken in beeld waarbij familieproblemen ontstonden naar aanleiding van een bekering. Al dan niet vermeend, want in een geval bleek het om roddels erover te gaan. Dat was echter al genoeg om tot zware bedreigingen te leiden. Als gesteld, kenmerkend voor eerconflicten is de invloed en de bemoeienis van de familie. Die invloed mag beslist niet onderschat worden. Het wakend oog wordt overal gevoeld en door moderne communicatiemiddelen – zie ook verderop in deze tekst de uitwerking over de invloed van social media – wordt dit nog

versterkt. Gevolg hiervan is dat het verplaatsen van slachtoffers of van verdachten naar een ander AZC – dat speelde 24 keer – of naar een reguliere opvanginstelling – dat kwam in de bestudeerde casuïstiek 14 maal voor – geen structurele oplossing is voor dit soort conflicten. Want op andere locaties kunnen zich familieleden, of andere mensen uit het sociale netwerk van de familie bevinden die op de hoogte zijn en de sociale controle voortzetten. Sommige eerconflicten speelden overigens al in het land van herkomst. Denk bijvoorbeeld aan een man en vrouw die als echtbaar in Nederland asiel aanvragen. Maar het blijkt om een buitenechtelijke relatie te gaan. De boze man van de vrouw in kwestie reist het stel na en bedreigt hen in het AZC. Maar het komt ook voor dat nieuwe conflicten hier te lande ontstaan omdat mensen bijvoorbeeld een (buitenechtelijke) relatie in het AZC starten. Wat het leven in een AZC compliceert, is het gebrek aan privacy en de confrontaties tussen groepen waarbinnen andere normatieve kaders gelden. Zo zijn er voorbeelden bekend van ontkiemende relaties tussen geliefden met verschillende etnische en religieuze achtergronden die door familieleden worden afgekeurd. Daar komt nog bij dat de betrokkenen vaak ook de nodige (gewelddadige) ervaringen hebben opgedaan in het thuisland en op weg naar Nederland (zie: Kleber, 2002; Tankink, 2009; Ee & Kleber, 2012, 2013). Deze omstandigheden maken eerkwesties nog meer complex (Janssen & Sanberg, 2017; zie ook: Dagevos et al., 2018).

Hiervoor hebben we aangegeven dat het belangrijk is om alert te zijn op overeenkomsten en verschillen tussen verschillende fenomenen onder de noemer *gia*. Ook in de wereld van de georganiseerde misdaad spelen afhankelijkheidsrelaties een rol (Janssen, 2015). Om die reden wordt mensenhandel in Nederland onder *gia* geplaatst. Bij het LEC EGG nemen we enige mate van overlap waar tussen geweld uit naam van eer en mensenhandel in met name de prostitutiesector, waarbij verdachten slachtoffers chanteren met een beroep op de goede naam van hun familie: als zij niet meewerken wordt aan hun familie bekend gemaakt dat zij in sekswerk actief zijn geweest. Zowel de dader als het slachtoffer realiseert zich dat in een eercontext een dergelijk dreigement gelijk staat aan een doodsb bedreiging (Janssen & Rasenberg, 2017; zie ook: Werson, 2012; Dettmeijer, Esser & Noteboom, 2016).

3.4 Eercodes gaan met de tijd mee: social media

Onze sociale relaties online zijn in toenemende mate verweven met onze relaties offline (De Haan, 2008). Dat is ook het geval bij families waarbij eerconflicten een rol spelen. Er zijn voorbeelden bekend waarin het familieleden belet wordt om online contacten te onderhouden. Denk in dit verband bijvoorbeeld aan een meisje of jonge vrouw die via social media contact met jongens of mannen zoekt en/of onderhoudt. Betrapt worden op dit soort als ongeoorloofd ervaren contacten kan de basis vormen voor een eerconflict. Betrokkenen zijn verder vaak bang voor het uitlekken van geheimen, zoals het verlies van maagdelijkheid of het hebben van een relatie die niet op de goedkeuring van de familie kan rekenen. In dit soort situaties worden mensen gevoelig voor chantage en bedreiging en dat gebeurt tegenwoordig vaak via digitale weg. Voor families met een migratieachtergrond is het internet tegenwoordig essentieel om contact te onderhouden met familieleden in het land van herkomst. De actuele beelden van vluchtelingen onderstrepen die behoefte aan moderne communicatiemiddelen. Met die internationale dimensie wordt het LEC EGG regelmatig geconfronteerd. Een voorbeeld: een verdachte bedreigt zijn slachtoffer met het verspreiden van voor haar belastend materiaal via social media, zodat haar familie in het Midden-Oosten te weten komt dat zij immoreel

gedrag aan de dag legt. Het blijkt om een beschuldiging voor overspel te gaan, die door het slachtoffer ontkend wordt. Waar of niet, het slachtoffer vreest voor gewelddadige consequenties als dit verhaal via social media in het land van herkomst rond gaat zingen. Hoewel er uiteraard ook veel goeds aan het internet en social media zit (het is een buitengewoon belangrijk informatiekanaal, ook voor wie meer wil weten over geweld in naam van eer en het maakt communicatie over grote afstanden eenvoudiger), ziet het LEC EGG helaas ook veel problemen rondom social media. Samenvattend is dat de snelheid waarmee roddel, (valse) aantijgingen en bedreigingen zich in binnen- en buitenland kunnen verspreiden en tot slot het gegeven dat het bijna ondoenlijk is om dit soort compromitterend materiaal online te verwijderen. De vlek, de steen des aanstoets, laat zich niet verwijderen en daardoor blijven deze eerconflicten explosief (Janssen, Sanberg & Van der Sluis, 2011; Janssen, 2015b).

3.5 Consequenties voor de aanpak

Het besef dat we in de praktijk veranderingen waarnemen in het verschijnsel eergerelateerd geweld, heeft consequenties voor de wijze van aanpak. Het feit dat de samenleving altijd in beweging is, dwingt tot bescheidenheid: het LEC EGG moet altijd alert op veranderingen en zich afvragen wat die voor consequenties hebben voor de gebruikte werkwijzen. Het werk is met andere woorden nooit klaar. Inmiddels wordt in de eerste twee stappen van de methode ook rekening gehouden met het online gedrag van betrokkenen. Zo is de standaardvraag uit de checklist naar wie er op de hoogte is van een geheim – bijvoorbeeld een buitenechtelijke relatie – dat de familie-eer aan kan tasten, aangevuld met vragen of online over dit bewuste geheim uitlatingen zijn gedaan of andere sporen zijn te vinden. Het gegeven dat wij andere groepen in beeld krijgen, maakt dat wij samenwerking gezocht hebben met onder meer deskundigen op het gebied van migranten uit Oost-Afrika en specialisten op het terrein van oorlogstrauma's. Er komen ongetwijfeld weer nieuwe tendensen aan. We moeten blijven ijken en herijken. Om niet achter de feiten aan te lopen en tijdig op maatschappelijke ontwikkelingen te kunnen reageren is het belangrijk om steeds goed het oor te luitsteren te leggen in gemeenschappen waarin de eerproblematiek speelt. Opbouw en onderhoud van netwerk in die bewuste groepen is dan ook een belangrijke taak voor het LEC EGG.

4. Tot slot: een blik in de toekomst

4.1 De hardnekkigheid van geweld uit naam van de familie

Onze constatering dat eergerelateerd geweld een hardnekkig fenomeen is, klinkt ongetwijfeld somber. Dat is ook zo wanneer burgers blijven volharden in de gedachte dat zij door een beroep op geweld familiale conflicten menen te moeten beslechten. Maar er zijn ook positieve kanten aan het voortdurend in beeld blijven van de eerproblematiek bij de politie. Hier dringt zich een analogie op met de gevleugelde uitdrukking van Johan Cruijff: "Je gaat het pas zien als je het doorhebt." Het feit dat wij nu wel eerzaken blijven zien, heeft er ook mee te maken dat professionals in de veiligheidszorg in staat zijn dit fenomeen beter te herkennen en dat burgers vrouwen in die zorg hebben om ook zelf aandacht te vragen voor deze problematiek (Janssen, 2008).

Tot zover het goede nieuws. Wat ons zorgen baart, is echter de grotere complexiteit van de eercasusistiek. Hoewel wij ons realiseren dat internet en sociale media de samenleving

veel goeds hebben gebracht, baart de opkomst van sociale media ons toch ook veel zorgen: het wordt steeds moeilijker om de angel uit een conflict te halen. Als belastend materiaal online komt, krijgen we de eerscheding immers niet meer weggewerkt. Wat dan? Moderne technologie kan zo een negatieve bijdrage leveren aan het hardnekkige karakter van eer casuïstiek. De binnenkomst van mensen uit oorlogsgebieden en/of met gewelddadige ervaringen opgedaan tijdens de reis naar Nederland vinden wij eveneens zorgwekkend. Het is niet ondenkbaar dat ten gevolge van die ervaringen ook psychische en psychiatrische issues gaan spelen die van invloed zijn op het ontstaan van geweld. Er kan zo een gevaarlijke cocktail ontstaan waarbij eeropvattingen van invloed zijn, maar verder ook inzicht en kennis essentieel is van andersoortige complexe problematieken. Die complexiteit maakt problemen lastiger om aan te pakken. De ervaring leert ons dat familiaal geweld dat niet adequaat wordt aangepakt, de kans loopt lang te gaan voort slepen en dus hardnekkig te worden. Diezelfde redenering kunnen we ook houden voor de dwarsverbanden die wij zien tussen eerge relateerd geweld en vormen van georganiseerde misdaad waarbinnen eercodes worden gebruikt om slachtoffers te chanteren.

4.2 Aandacht blijft nodig

We werken graag naar onze eigen overbodigheid toe, maar vrezen dat we in de (nabije) toekomst nog lang niet klaar zijn met geweld uit naam van eer. In een rechtsstaat zoals de Nederlandse kunnen we het niet accepteren dat burgers geweld gebruiken om hun eigen familie tot de orde te roepen. Het staat dan ook buiten kijf dat hier in de veiligheidszorg een politietak ligt. Als we daar echter serieus werk van willen blijven maken, dan moeten we er niet alleen voor zorgen dat voor dit reguliere en essentiële politiewerk voldoende capaciteit beschikbaar blijft, maar ook inzien dat voortdurend onderzoek en bijscholing noodzakelijk is. Want als we de afgelopen tien jaar iets geleerd hebben, dan is het dat ook eercodes met hun tijd meegaan.

Bibliografie

AALST, M., & JOHANNINK, R. (2007). *Eer gerelateerd geweld in Nederland, een onderzoek naar mannelijke slachtoffers: bekend maakt onbeminde!* De Bilt: Impact.

ADVIESCOMMISSIE VOOR VREEMDELINGENZAKEN (2005). *Tegen de wil achtergebleven. Een advies over in herkomstlanden achtergelaten vrouwen en kinderen*. Den Haag: Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken.

BRAUN, S.C. (2012). 'Gevangen in het huwelijk', in: *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 71, 214-218.

CORNELISSENS, A., KUPPENS, J., & FERWERDA, H. (2009). *Huwelijksdwang. Een verbintenis voor het leven? Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland*. Arnhem: Bureau Beke.

DAGEVOS, J., HUIJNK, W., MALIEPAARD, M., & MILTENBURG, E. (RED.) (2018). *Syriërs in Nederland. Een studie over de eerste jaren van hun leven in Nederland*. Den Haag: SCP.

DETTMEIJER, C.E., ESSER, L.B., & NOTEBOOM, F. (2016). *Zicht op kwetsbaarheid. Een verkennend onderzoek naar de kwetsbaarheid van kinderen voor mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen.

- DROST, L.F., GODERIE, M., FLIKWEERT, M., & TAN, S. (2012). *Leven in gedwongen isolement. Een verkennend onderzoek naar verborgen vrouwen in Amsterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- DROST, L., SMITS VAN WAESBERGHE, E., & LOS, V. (2015). *Opgesloten in eigen huis: Een onderzoek naar aard en omvang van verborgen vrouwen in Den Haag*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- ECK, C. VAN (2001). *Door bloed gezuiverd. Eerwraak bij Turken in Nederland*. Amsterdam: Bert Bakker.
- ECK, C. VAN (2003). 'Kritiek die geen houdt snijdt', in: *Tijdschrift voor Criminologie*, 4, p. 413-414.
- EE, E., & KLEBER, R.J. (2012). 'Child in the Shadowlands', in: *The Lancet*, 380 (9842): 642-643.
- EE, E., & KLEBER, R.J. (2013). 'Growing Up Under a Shadow: Key Issues in Research on and Treatment of Children Born of Rape', in: *Child Abuse Review*, Vol. 22, Issue 6: 386-397.
- FERWERDA, H., & LEIDEN, I. VAN (2005). *Eerwraak of eengerelateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Arnhem: Advies- en Onderzoeksgroep Beke.
- HAAN, J. DE (2008). 'Sociale contacten via digitale kanalen', in: Sociaal en Cultureel Planbureau, *Sociaal en cultureel rapport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 365-385.
- JANSSEN, J. (2008). *Je eer of je leven? Een verkenning van eorzaken voor politiemensen en andere professionals*. Den Haag: Stapel & De Koning.
- JANSSEN, J. (2011). *Schering en inslag. Enkele wenken voor politieambtenaren en andere professionals voor opbouw en onderhoud van netwerken in de multi-etnische samenleving*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- JANSSEN, J. (2013). *De kleuren van de kameleon. Een verkennend onderzoek naar de betrokkenheid van politieambtenaren bij eerconflicten*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- JANSSEN, J. (2015). 'Geweld achter de voordeur bij leden van 1% motorclubs', in: *Tijdschrift voor de Politie*, nr. 8: 35-38.
- JANSSEN, J. (2015b). 'De stekker eruit? Over de relatie tussen cybercrime en geweld in afhankelijkheidsrelaties', in: *Proces*, nr. 5: 318-328.
- JANSSEN, J. (2016). *Afhankelijkheid en weerbaarheid. Over het complexe en bonte werk van professionals bij de aanpak van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool.
- JANSSEN, J. (2017). *Focus op eer. Een verkenning van eorzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Den Haag: Boom Criminologie.
- JANSSEN, J., & RASENBERG, M. (2017). Dangerous liaisons. Over de relatie tussen eengerelateerd geweld en mensenhandel, in: *PROCES*, 6, 438-447.
- JANSSEN, J., & SANBERG, R. (2013) 'Als de nood aan de man komt. Slachtofferschap van mannen bij eengerelateerd geweld', in: *Justitiële Verkenningen*, nr. 5: 61-80.

- JANSSEN, J., & SANBERG, R. (2017). Eer op de vlucht. Over eerge relateerd geweld in Nederlandse Asielzoekerscentra, in: *Tijdschrift voor Veiligheid*, nr. 2: 54-71.
- JANSSEN, J., SANBERG, R., & SLUIS, D. VAN DER (2011). 'Virtual honour: violating and restoring family honour through the internet', in: *Cahiers Politiestudies*, 3, nr. 20: 275-293.
- JANSSEN, L. (2013). *Jeugdrecht begrepen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- KLEBER, R.J. (2002). 'Psychotrauma en cultuur: over grenzen en mogelijkheden', in: H. Bot, M. Braakman, L. Preijde & W. Wassink (red.), *Culturen op de vlucht. Over de transculturele zorg aan asielzoekers en vluchtelingen*, Wolfheze: Afdeling Phoenix. De Gelderse Roos Geestelijke Gezondheidszorg: 95-99.
- KONING, M. DE & BARTELS, E. (2005). *Over het huwelijk gesproken: partnerkeuze en gedwongen huwelijken onder Marokkaanse, Turkse en Hindostaanse Nederlanders*. Den Haag: ACVZ.
- KOOL, R.S.B., BEIJER, A., DRUMPT, C.F., EELMAN, J.F., & KNOOPS, G.G.J. (2005). *Vrouwelijke genitale verminking in juridisch perspectief. Achtergrondstudie*. Den Haag: Raad voor de Volksgezondheid en zorg.
- LEC EGG (2018). *Terugblik op 2017. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*. Den Haag: LEC EGG/Nationale Politie.
- MUSA, SH. & DIEPENBROCK, E., i.s.m. EIJK, E. VAN (2013). *Verborgene vrouwen: een vergeten groep. Een verkennend onderzoek naar aard, omvang en aanpak van de problematiek van verborgene vrouwen in de deelgemeente Delfshaven (Rotterdam)*. Delfshaven.
- NAUTA, A., & WERDMÖLDER, H. (2002). 'Onderzoek naar kenmerken van eerwraak', in: *Tijdschrift voor Criminologie*, nr. 4, 2002: 367-373.
- RUTTEN, S., EIJK, E. VAN, DROST, L., KADROUH-OUTMANY, KH., & SMITS VAN WAESBERGHE, E. (2016). *Gewoon getrouwd. Een onderzoek naar kindhuwelijken en religieuze huwelijken in Nederland*. Maastricht: Maastricht University.
- SMITS VAN WASEBERGHE, E., SPORTEL, I., DROST, L., EIJK, E. VAN & DIEPENBROCK, E. (2014). *Zo zijn we niet getrouwd. Een onderzoek naar omvang en aard van huwelijksdwang, achterlating en huwelijksgevangenschap*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- TANKINK, M. (2009). *Over zwijgen gesproken. Een medisch-antropologische studie onder vluchtelingenvrouwen in Nederland, afkomstig uit Afghanistan, Bosnië-Herzegovina en Zuid-Soedan, naar het omgaan met ervaringen van aan oorlog gerelateerd seksueel geweld*. Utrecht: Pharos.
- THAPAR-BJÖRKERT, S. (2007). 'Conversations across Borders: Men and Honour Violence in UK and Sweden', in: J. Fornäs, & M. Fredriksson, *Inter: A European Cultural Studies Conference in Sweden 11-13 June 2007*, Linköping: Linköping University Electronic Press: 615-631, www.ep.liu.se/ecp/025/.
- WERSON, H. (2012). *De fatale fuik. Achter de schermen van mensenhandel en gedwongen prostitutie in Nederland*. Amsterdam: Carrera.